

SODOBNA REFORMNA GIBANJA V HRVAŠKEM IZOBRAŽEVALNEM SISTEMU

Milan Matijević
Pedagoška fakulteta, Univerza v Zagrebu
milan.matijevic@zg.t-com.hr

Povzetek: Od ustanovitve samostojne Republike Hrvaške v šolskem sistemu ni bilo pomembnejših sprememb. Prizadevanja nekaterih ministrov za šolstvo, da bi reformirali obvezno osnovno šolo, niso obrodila sadov, ker v najvišjem zakonodajnem organu države (saboru) niso mogli doseči političnega strinjanja. Edine vidne spremembe so se zgodile v visokem šolstvu leta 2005 z uvajanjem t. i. bolonjskega modela študija. Obvezna šola še vedno traja samo osem let in se še naprej, tako kot zadnjih petdeset let, imenuje osnovna šola. Ministri za šolstvo so poskušali spodbuditi različne projekte, namenjene notranjim spremembam v šolstvu, vendar zaradi razlik v ocenah vrednosti teh sprememb ali v pogledih na izbiro strategij za izpeljavo sprememb tudi to ni prineslo pričakovanih rezultatov.

Ključne besede: izobraževalni sistem, primarno izobraževanje, obvezna šola, visokošolski pouk, strokovno izobraževanje, zasebno šolstvo, Hrvaška.

Uvod

Republika Hrvaška je samostojna država že osemnajst let. Podedovala je šolski sistem nekdanje Jugoslavije, ki je do danes doživel večje spremembe le v visokem šolstvu.

V preteklih skoraj dveh desetletjih je bilo področje znanosti in šolstva v pristojnosti več ministrov (skupaj sedmih!) in ministrstev. Nekateri med njimi so poskušali izpeljati večje spremembe v notranji in zunanji strukturi šolstva na Hrvaškem, vendar so ostali vsi predlogi neuresničeni, ker niso dobili politične podpore dovolj velikega števila poslancev v parlamentu. Najdlje v oblikovanju nove zasnove obvezne šole in hrvaškega šolskega sistema je segel nekdanji minister Vladimir Strugar, toda njegov projekt je ostal le še en seznam želja, ker ga parlament Republike Hrvaške ni sprejel (glej Strugar 2002).

Pred analizo sedanjih reformnih gibanj v hrvaškem šolstvu se spomnimo statističnih podatkov o izobraževalnih ustanovah in izobrazbeni stopnji prebivalstva. Podatki o izobraženosti so prikazani v preglednici 1. Opozoriti je treba na podatke v tej preglednici, ki kažejo, da 18,62 % prebivalcev, starejših od 15 let, ni končalo obvezne osnovne šole, in da je 40,37 % prebivalcev končalo samo osnovno šolo ali celo manj kot to! Skoraj tretjina odraslih prebivalcev je končala le eno izmed triletnih srednjih šol (npr. trgovsko ali poklicno oziroma mojstrsko šolo!). Za to analizo je pomembno tudi vedeti, da šteje ena generacija šolskih otrok na Hrvaškem 45.000 učencev, s tendenco stalnega zniževanja. Za vodenje politike in usmerjanje prakse na ravni države poleg parlamenta kot najvišjega zakonodajnega telesa so v zadnjih nekaj letih ustanovili še Nacionalni svet za informacijsko družbo, Nacionalni svet za znanost in Nacionalni svet za visoko šolstvo.

Za operativno vodenje področja znanosti so ustanovljeni področni sveti za vsako znanstveno področje (npr. naravoslovne znanosti, družbene znanosti, humanistične znanosti, tehniške znanosti itn., in matični odbori za vsako znanstveno polje. (<http://www.azvo.hr/Default.aspx?sec=159>).

Za uspešno spremljanje, vrednotenje in razvoj ter preverjanje programov vzgoje in izobraževanja in znanosti so ustanovljene štiri državne agencije in en nacionalni center:

1. Agencija za vzgojo in izobraževanje <http://www.azoo.hr/>
2. Agencija za izobraževanje odraslih <http://www.aoo.hr/>
3. Agencija za strokovno izobraževanje <http://www.aso.hr/app>
4. Agencija za znanost in visoko izobraževanje <http://www.azvo.hr/Default.aspx>
5. Nacionalni center za zunanje vrednotenje <http://www.ncvvo.hr/>

PREGLEDNICA 1: Izobrazbena struktura prebivalstva, ki je starejše kot 15 let (2001)

KONČANA ŠOLA	F	%
Brez OŠ	105.332	2,86
1.–3. razredi OŠ	166.371	4,52
4.–7. razredi OŠ	414.008	11,24
8. razredi OŠ	801.168	21,75
1.–3. razredi strok. šole	1.003.052	27,24
4. razredi srednje šole	553.416	15,03
gimnazija	176.730	4,8
višja šola	150.167	4,08
fakulteta	267.885	7,27
magister znanosti	12.539	0,34
doktor znanosti	7.443	0,2
neznano	24.715	0,67
SKUPAJ	3682826	100

Vir: Državni zavod za statistiko (<http://www.dzs.hr/>)

Preglednica 2: Osnovni statistični podatki o šolstvu v Republiki Hrvaški

USTANOVE	Število ustanov	Število vključenih otrok/učencev/dijakov/študentov	Število vzgojiteljev, učiteljev ali drugih strokovnjakov
Otroški vrtci	623	147.325	8.775
Osnovne šole*	871	384.261	34.093
Srednje šole	416	187.695	16.112
Fakultete in visoke šole**	111	158.014	7.345
SKUPAJ	2.021	877.295	66.325

* V Republiki Hrvaški deluje 871 državnih osnovnih šol, vendar poteka pouk še v 1365 podružničnih šolah v manjših krajih.

** Na Hrvaškem deluje sedem univerz (Zagreb, Osijek, Split, Reka, Pulj, Zadar in Dubrovnik. Poleg 111 državnih fakultet in visokih šol deluje na Hrvaškem 22 zasebnih visokih šol, vanje je vpisanih 7253 študentov.

Predšolska vzgoja

Ob koncu leta 2008 je delovalo na Hrvaškem 645 predšolskih ustanov. Od tega je 219 zasebnih vrtcev, 169 teh vrtcev so ustanovili zasebniki, 50 pa verske skupnosti. Torej od

vseh vrtcev so 66 % vrtcev ustanovili država ali mesta, 34 % pa zasebne osebe ali verske skupnosti. Predšolska vzgoja je organizirana v 1289 stavbah.

V navedene predšolske ustanove je vključenih 149.300 otrok ali 56,64 % otrok v tej starosti. V zasebne vrtce je vključenih 19.358 ali okoli 13 % otrok.

Poleg državnih in zasebnih vrtcev deluje na območju Republike Hrvaške pet vrtcev, ki delajo po pedagoških načelih Marie Montessori (dva v Zagrebu, dva v Splitu in eden v Djakovu), in pet vrtcev, ki delajo po pedagoških načelih Rudolfa Steinerja (dva v Zagrebu, po eden na Reki, v Splitu in Somborju). Poleg tega so v enajstih državnih vrtcih organizirane posebne skupine, ki delajo po pedagoških načelih Marie Montessori. V Križevcih deluje Otroški vrtec Sončni žarek, v katerem pri delu uresničujejo pedagogiko skupnosti sester Agazzi, ki jo je utemeljila Chiara Lubich (1920–2008).

Na Hrvaškem deluje tudi deset predšolskih ustanov, ki so specializirane za otroke s posebnimi potrebami, 3576 otrok s posebnimi potrebami pa je vključenih v druge vrtce (inkluzija).

Za otroke pripadnikov narodnih manjšin so organizirani posebni vrtci, v katere je vključenih 1888 otrok, vendar je veliko otrok vključenih v druge državne ali zasebne vrtce. Ob koncu leta 2008 so bili statistični podatki taki: 864 otrok pripadnikov italijanske nacionalne manjšine, 406 otrok pripadnikov srbske nacionalne manjšine, 233 otrok pripadnikov romske nacionalne manjšine, 221 otrok pripadnikov madžarske nacionalne manjšine, 141 otrok pripadnikov češke nacionalne manjšine in 19 otrok judovske nacionalne skupine v Republiki Hrvaški.

Otroci, ki niso vključeni v omenjene ustanove in programe, pred odhodom v šolo obvezno obiskujejo pripravljani program za odhod v šolo (t. i. predšola ali „mala šola“). V ta program je bilo vključenih 16.124 ali 13, 86 % otrok. Če to število otrok prištejemo k številu šestletnikov v rednih programih državnih, zasebnih ali verskih vrtcev (26.866), dobimo 42.990 otrok ali 99,05 % otrok, ki morajo iti prihodnje leto v prvi razred obvezne osnovne šole. Generacija otrok na območju Hrvaške šteje to leto 43.400 otrok.

Čeprav število otrok, ki obiskujejo zasebne in alternativne vrtce, ni veliko, je treba poudariti pozitiven odnos državnih oblasti glede spodbujanja in pomoči pri odpiranju in delovanju takšnih ustanov, to pa je pomemben prispevek k razvoju demokratične družbe in spoštovanju človekovih pravic na področju vzgoje in izobraževanja.

Osnovne šole in obvezno šolanje

Hrvaška je še vedno ena izmed redkih držav v Evropi, v kateri uradno traja obvezno javno šolanje samo osem let, oziroma ki ni podaljšala trajanja obveznega šolanja na devet let ali več. Vzrokov za to je več. Nekaj let se je država ukvarjala z vojnim dogajanjem, potem pa politične stranke niso mogle doseči soglasja, ki je treba za takšne spremembe. Najpomembnejše je, da se spremeni Ustava Republike Hrvaške, ker v tem najpomembnejšem državnem dokumentu piše, da traja obvezno šolanje osem let. Za spremembo tega dokumenta je treba zagotoviti soglasje najmanj dveh tretjin poslancev parlamenta (sabora), česar poslanec zadnja leta ni uspelo, kar pa zadeva trajanje obvezne šole niti niso poskušali!

Vseeno pa so bile v zadnjih osemnajstih letih ustvarjene razmere za demokratizacijo šolstva s sprejemom zakonskih možnosti za odpiranje in delovanje alternativnih in zasebnih

šol ter z raznimi mednarodnimi in domačimi projekti, ki tudi v državnih šolah omogočajo pedagoški pluralizem. Tako so projekti tipa »step-by-step« omogočili, da so številni učitelji spoznali ta pedagoški koncept, ki so ga na Hrvaško prinesli ameriški strokovnjaki (Burke Walsh 2001). Objavljenih je tudi več knjig o znani pedagogiki Williama Glaserja, ki jo je na seminarjih spoznalo veliko hrvaških učiteljev in jo izvajajo v mnogih državnih šolah (npr. Glaser 2005). Objavljena domača literatura pa omogoča, da študenti na pedagoških fakultetah in učitelji v šolah spoznavajo alternativne pedagoške teorije in koncepcije, da se izobražujejo v raznih neformalnih seminarjih in da spreminjajo pouk v osnovnih šolah (glej npr. Matijević 2004; Rajić 2008).

Število zasebnih in alternativnih šol ni veliko (glej preglednico 3), a vseeno kaže, da družbeno-politično ozračje iz časov preteklega petdesetletnega političnega in pedagoškega enoumja prerašča v šolski in pedagoški pluralizem. Danes obiskuje le 0,21 % osnovnošolskih otrok eno izmed zasebnih ali alternativnih šol.

Preglednica 3: Osnovne zasebne šole na Hrvaškem v javni mreži (z licenco)

Štev.	Ime šole	Prvo leto delovanja	Število učencev v šol. letu 2007/08
1.	OŠ Juraj Dobrila Pula	1993	48
2.	OŠ Kreativni razvoj Zagreb	1995	250
3.	OŠ Nandi Zagreb	1996	70
4.	OŠ Grivice Rijeka	1997	94
5.	OŠ Nova Zadar	2002	113
6.	OŠ Hugo Kon Zagreb	2006	26
SKUPAJ UČENCEV			601

Vir: Rajić, 2008, str. 328.

Preglednica 4: Osnovne alternativne šole na Hrvaškem v javni mreži (z licenco)

Štev.	Ime šole	Prvo leto delovanja	Število učencev v šol. letu 2007/08
1.	Osnovna waldorfska škola Zagreb	1993	91
2.	Osnovna waldorfska škola Rijeka	2000	70
3.	Osnovna Montessori škola Dedee Vraniczany Zagreb	2003	56
SKUPNO UČENCEV			217

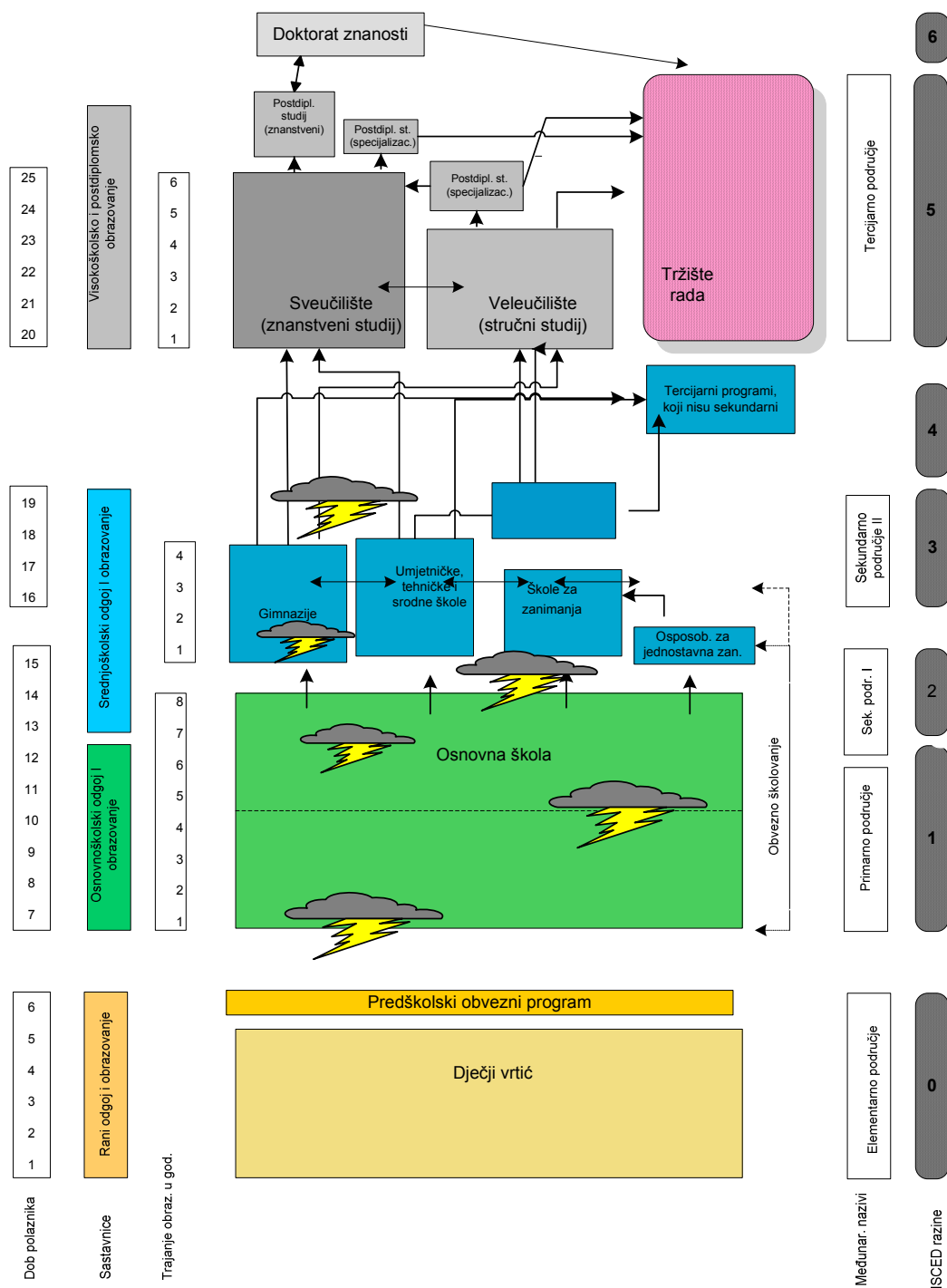
Vir: Rajić, 2008, str. 328.

Po petdesetih letih delovanja obvezne osnovne šole so strokovnjaki opozorili na številne slabosti, ki jih za zdaj poskušamo popravljati z raznimi projekti in političnimi odločitvami.

Na poglobitve probleme opozarjajo starši in otroci ob prehodu iz predšolskih institucij v obvezno osnovno šolo, v katerih metodika še ni dovolj prilagojena razvojnim značilnostim otrok (v šolo se morajo obvezno vpisati otroci, ki do konca marca tekočega leta dopolnijo šest let). Poleg tega je za otroke težak prehod iz t. i. razrednega pouka, v katerem šest osnovnih učnih predmetov poučuje en učitelj, v peti razred, kjer vse te predmete poučujejo popolnoma novi predmetni učitelji. Naslednji velik problem je v učnem načrtu za sedmi razred, ki je po

večini prilagojen gimnazijskemu učnemu načrtu, premalo pa učnim načrtom srednjih strokovnih šol (čeprav nadaljuje v gimnazijah šolanje samo četrtnina šolarjev). V srednje šole se vpisuje oziroma selekcionira učence samo na podlagi šolskih ocen, kar je velik stres za učence in starše, šolska ocena pa ima naravo pedagoškega ukrepa oziroma sredstva za devalviranje, ker v resnici ne more izpolniti svojega namena (selekcija učencev). Zaradi tako izpeljane in pedagoško premalo osmišljene ocene doživlja veliko učencev neuspeh med samim prvim razredom ali pa ob koncu prvega razreda srednje šole (15 % do 20 % !).

Slika 1: Struktura sistema odgoja i obrazovanja Republike Hrvatske

Na začetku leta 2004 si je Ministrstvo začelo prizadevati za izboljševanje kakovosti in napredek osnovnošolskega izobraževanja tako, da je razbremenjevalo učne vsebine v sklopu tedanjega učnega načrta in programa. *Hrvaški nacionalni izobraževalni standard* (HNOS) za osnovno šolo je izid prizadevanj širše znanstvene in strokovne javnosti – pri pripravi tega dokumenta je namreč sodelovalo več kot 500 strokovnjakov. HNOS je kašipot za učitelje, učence in starše pri uresničevanju in stalnem izboljševanju sistema vzgoje in izobraževanja.

V skladu s smernicami HNSO je izdelan *Eksperimentalni učni načrt in program*, po katerem so v šolskem letu 2005/06 izpeljevali pouk v 49 osnovnih šolah. Od septembra 2006 je v vse osnovne šole v Republiki Hrvaški vpeljan novi Učni načrt in program (Nastavni plan i program), izdelan po smernicah HNOS (po Pregled postignuća 2008).

Med cilji HNOS (2005) so izpostavljeni tile:

- razbremenitev učencev z zmanjševanjem obsega enciklopedičnih vsebin,
- k učencu usmerjeno poučevanje,
- uvajanje učencev v raziskovalno naravnani pouk,
- pridobivanje trajnega in uporabnega znanja,
- pridobivanje sposobnosti in spretnosti,
- razvijanje sposobnosti za reševanje problemov in sprejemanje odločitev,
- razvijanje podjetniškega duha,
- usposabljanje za vseživljenjsko učenje,
- krepitev (večanje) vzgojne vloge šole,
- večanje sodelovanja šole in lokalne skupnosti,
- pridobivanje socialnih in moralnih navad in sposobnosti,
- večja kreativnost učencev v učnem procesu,
- več možnosti za svobodo in kreativnosti učiteljev in ravnateljev ter afirmacijo njihove vloge kot vloge soustvarjalcev sistema,
- interdisciplinarnost pri pouku.

V tem času je bilo vpeljano tudi obvezno učenje prvega tujega jezika od prvega razreda osnovne šole, od četrtega razreda pa možnost izbire za učenje drugega tujega jezika. To odločbo spremljajo težave zaradi učiteljev tujih jezikov, ker jih ni dovolj, da bi zadostili potrebam na območju vse Hrvaške, tako da ponekod ta pouk izvajajo nestrokovni učitelji.

Veliko razprav med strokovnjaki in starši je izzvala in jih še izziva uvedba verouka kot izbirnega predmeta, ob tem pa v zadnjih osemnajstih letih ni bilo ponujene nobene možnosti izbire. Torej so učenci lahko izbrali verouk kot izbirni predmet (2 uri na teden) ali pa v tem času niso imeli pouka, medtem ko so bili njihovi sošolci pri verouku. V najnovejših razpravah o spremembah učnega načrta osnovne šole je napovedana uvedba alternativnega predmeta z delovnim naslovom »religijske kulture«.

Ker je v vseh državnih dokumentih zapisano, da je osnovno šolanje brezplačno, si je država zelo prizadevala, da bi zagotovila brezplačne učbenike za vse otroke, ki obiskujejo osnovno šolo. Nekaj let po tem, ko je ta odločitev zaživela v praksi, znova razmišljajo o zamisli, da bi del staršev vseeno moral plačati šolske knjige, ker ima država težave z zagotavljanjem denarja za plačilo teh »brezplačnih« učbenikov.

Dodatno težavo z učbeniki povzroča razvitost učbeniškega pluralizma oziroma prizadevanje, da bi imeli učitelji možnost izbirati med učbeniki in priročniki raznih avtorjev. Zaradi tega se je razvila na trgu velika tekmovalnost med različnimi založniki pri ponudbi kakovostnega in privlačnega učnega gradiva in raznih drugih pripomočkov za učitelje (npr.

predlogi izvedbenih učnih programov in pisnih priprav za pouk, ki so na DVD-ju priloženi k priročniku za učitelje), da bi učitelje pridobili za izbiro določenega učbenika.

V času pisanja tega prispevka Ministrstvo za šolstvo ter vsi vzgojitelji in učitelji na Hrvaškem razpravljajo o načrtu Nacionalnega kurikuluma za predšolsko vzgojo ter osnovno in srednjo šolo (MZOS, 2008). To bi moral biti dokument, ki bi zagotavljal učiteljem in vsem drugim strokovnjakom smernice za izvajanje notranje reforme in zboljšanje kakovosti vzgoje in izobraževanja na vseh stopnjah vzgoje in šole do polnoletnosti otrok. Mnoge zamisli, ki jih priporoča ta dokument, so v šolah že zaživele, veliko pa je tudi takih, ki porajajo med strokovnjaki nasprotujoča si mnenja (npr. vpeljava alternativnega predmeta verouku, vpeljava nekaterih novih učnih predmetov ali vsebin, kot so profesionalna orientacija, gospodinjstvo, ročno delo in dizajn).

Srednja šola

Na območju Hrvaške delujejo kot srednje šole: gimnazije (splošne, naravoslovno-matematične, klasične, umetniške) ter umetniške, poklicne in štiriletne srednje strokovne šole.

V preteklih desetih letih so bile poglavitne dejavnosti v zvezi s spremembami na področju srednjega šolstva (ISCED stopnja 3 – *Upper secondary education*) usmerjene na notranjo reformo pouka in šole. Zaradi neprimerne modela selekcije in vpisa učencev v srednje šole že več let opažamo velik neuspeh na koncu prvega razreda (deveto leto šolanja). Poleg tega so priprave za vključevanje hrvaških učencev v mednarodni projekt PISA in uvajanje državne mature spodbudili ponovni razmislek o ciljih pouka in kompetencah, ki bi jih morali učenci pridobiti v času srednje šole. Leta in leta je bil poudarek na učenju, usmerjenem na kognitivno področje (oziroma pridobivanje deklarativnega znanja), zanemarjeno pa je bilo učenje na motoričnem in afektivnem področju. Očitna je bila premajhna usmerjenost na pridobivanje proceduralnega znanja in učenje na višjih kognitivnih nivojih (kritično mišljenje in uporaba znanja). Državne agencije so organizirale intenzivne in obsežne programe izobraževanja učiteljev za spreminjanje didaktičnih paradig od pouka, usmerjenega k učitelju, do pouka, usmerjenega k učencu. Ob tem pa se pozablja, da je tak pouk dražji in da so šolske stavbe in vsa učna oprema in pedagoška dokumentacija narejeni v skladu z modelom pouka, usmerjenega k učitelju. Zaradi tega potekajo spremembe na tem področju precej počasi in težko.

Zakon predvideva, da se srednješolsko izobraževanje dijakov gimnazij ter štiriletnih strokovnih in umetniških šol konča z državno matura. Dijaki, ki so se vpisali v gimnazije v šolskem letu 2005/06 in v štiriletne strokovne ali umetniške šole v šolskem letu 2006/07, predstavljajo generacijo, ki naj bi koncu srednješolskega izobraževanja prva delala državno matura. Z uvajanjem državne mature se bo namreč zagotovila kakovost izobraževanja, cilj pa je, da bo državna matura s časom zamenjala sprejemne izpite na mnogih fakultetah in visokih šolah. Vendar pa so medtem dijaki presodili, da niso dovolj pripravljeni na tako resen projekt in izpit, in so po političnih demonstracijah, ki so jih iniciirali po internetu, dosegli, da je ta odločitev odložena za eno leto.

Na podlagi številnih domačih znanstvenih raziskav in priporočil in v skladu s strategijo razvoja Hrvaške kot na znanju temelječe družbe oziroma s Strateškim okvirjem za razvoj 2006–2013 je vlada Republike Hrvaške junija 2006 najavila uvajanje obveznega srednješolskega izobraževanja, to je enako motivirano z napredkom pravic in kakovosti življenja posameznika kot z zagotavljanjem napredka družbe v celoti.

Na podlagi podatkov Ministrstva, *Državnega zavoda za statistiko* in *Hrvaškega zavoda za zaposlovanje* za šolska leta od 2003/04 do 2006/07, v katerih so obiskovale šolo

generacije učencev, rojenih leta 1987 in 1988, je povprečno število učencev na leto, ki niso začeli ali pa končali srednje šole, 9274 oziroma 15,62 %. Na podlagi teh podatkov ocenjujejo, da bi lahko v naslednjih desetih letih, če srednješolsko izobraževanje ne bi bilo obvezno, ostalo brez srednješolske izobrazbe 80.236 učencev oziroma 8024 učencev na leto (267 razrednih oddelkov manj). Poleg tega je bilo ob koncu februarja leta 2007 na *Hrvaškem zavodu za zaposlovanje* registriranih 16.160 oseb med 15. in 19. letom starosti, to pa dodatno dokazuje potrebo po vpeljavi obveznega srednješolskega izobraževanja, saj bi morali biti mladi v tem življenjskem obdobju v šoli in pridobivati potrebno izobrazbeno kvalifikacijo za življenje.

S postopno vpeljavo obveznega srednješolskega izobraževanja se bo zelo zmanjšalo število učencev, ki nimajo končane srednje šole, in hkrati omogočilo, da jih večje število nadaljuje šolanje, to pa je zelo pomembno za zvišanje sedanjega odstotka prebivalstva z visoko izobrazbo (7,82 %) pa tudi za razvoj celotne družbe in konkurenčnosti Republike Hrvaške na čedalje zahtevnejšem globalnem trgu blaga in delovne sile.

Na notranjo organizacijo in izboljšanje kakovosti pouka v srednjih šolah so vplivali tudi različni mednarodni projekti, ki jih financirajo mednarodne organizacije (npr. projekti TEMPUS in CARDS).

Izobraževanje odraslih

Vlada Republike Slovenije v skladu z resolucijo OZN o desetletju pismenosti za obdobje od leta 2003 do leta 2012 izvaja projekt Za Hrvaško pismenosti: pot do zelene prihodnosti – Desetletje pismenosti na Hrvaškem 2003–2012.

Projekt poteka pod vodstvom Ministrstva za znanost, izobraževanje in šport, nosilci aktivnosti pa so uradi državne uprave v občinah, ljudske odprte univerze, osnovne šole in druge ustanove, ki imajo dovoljenje za izvajanje programa osnovnega izobraževanja odraslih.

Namen projekta je omogočiti osebam, starejšim od 15 let, da bodo končale osnovno šolo in tako povečati raven pismenosti v Republiki Hrvaški. Prav tako je osebam, ki v sklopu projekta končajo osnovno šolo, omogočeno usposabljanje za opravljanje lažjih del v nekem poklicu, da bi se lažje zaposlile.

Vsako leto se v državnem proračunu zagotovijo sredstva za financiranje udeležencev v programu osnovnega izobraževanja odraslih. Torej, za udeležence je dokončevanje osnovne šole brezplačno. Udeleženci, ki so vključeni v projekt opismenjevanja, lahko brezplačno zaključijo tudi usposabljanje za enostavne poklice.

V preteklih osemnajstih letih je bilo na Hrvaškem registriranih več kot 200 zasebnih odprtih univerz, ki so v glavnem registrirane za učenje tujih jezikov, pridobivanje informativne pismenosti ali za organiziranje srednješolskega formalnega in neformalnega izobraževanja odraslih iz različnih strok. Tako je bilo odprtih tudi nekaj zasebnih srednjih šol, ki so specializirane za izobraževanje odraslih (glej popise in statistiko na www.mzos.hr). To so ustanove, ki imajo navadno od 3 do 5 stalno zaposlenih strokovnjakov in obsežno listo zunanjih sodelavcev, ki stalno ali občasno sodelujejo pri izpeljavi strokovnih programov izobraževanja in usposabljanja odraslih.

Država je ustanovila tudi posebno agencijo za izobraževanje odraslih, ki skrbi za napredek programov in metod dela v izobraževanju odraslih. Hrvaško andragoško društvo vsako leto organizira zimsko in poletno andragoško šolo, vsaki dve leti mednarodne konference s področja izobraževanja odraslih in deset let že objavlja strokovni časnik s tega področja pod naslovom *Andragoški glasnik* (glej <http://www.andragosko.hr/>).

Visoko šolstvo in izobraževanje učiteljev

Vse hrvaške fakultete in visoke šole (glej preglednico 2) so začele delati po novih programih, ki so utemeljeni na bolonjskih načelih študija, pred štirimi leti oziroma leta 2005. Nekatere fakultete so eksperimentalno delale tako že leto prej. To pomeni, da so vsi študiji razdeljeni na strokovne in univerzitetne. Fakultete so lahko glede na veljavni zakon o visokem šolstvu organizirale tako univerzitetne kot strokovne študije.

Študij za učitelje razrednega pouka je organiziran kot enotni petletni integrirani program (brez možnosti prekinitve na ravni *baccalareus*!), na koncu katerega dobi študent, ki je študij končal, naziv magister primarnega izobraževanja s kompetencami, ki mu omogočajo organizacijo pouka iz šestih učnih predmetov v prvih štirih razredih obveznega šolanja. Nekatere fakultete organizirajo v okviru tega integriranega študija tudi izbirne module za pridobivanje kompetenc za poučevanje tujega jezika v osnovni šoli (angleški in nemški jezik) in dodatne module iz likovne kulture, informatike in hrvaškega jezika. Takšni učitelji smejo sodelovati tudi pri izvajanju predmetnega pouka v višjih razredih osemletne osnovne šole tam, kjer ni dovolj učiteljev, ki bi končali druge pedagoške fakultete.

Do leta 2005 je imel študij za učitelje primarnega izobraževanja in vzgojitelje otrok v predšolskih ustanovah status strokovnega študija. Enaki programi za učitelje primarnega izobraževanja so imeli v sosednjih državah (Slovenija, Srbija, Bosna in Hercegovina) status fakultetnega študija. Na koncu štiriletnega študija v Srbiji, Bosni in Hercegovini in Sloveniji, so ti študenti dobili naziv »profesor razrednega pouka«, na Hrvaškem pa »diplomirani učitelj«. To je na tem mestu pomembno omeniti, ker so po novem zakonu o akademskih nazivih v Republiki Hrvaški prej pridobljeni akademski nazivi izenačeni z novimi akademskimi nazivi. Po tem zakonu se naziv »diplomirani učitelj«, čeprav je popolnoma identičen tistemu, ki ga pridobijo na fakultetah v Sloveniji, Srbiji ter Bosni in Hercegovini, spremeni (se prevede) v rang *baccalareus* oziroma prvo stopnjo fakultetnega študija. Tako v hrvaških osnovnih šolah trenutno delajo učitelji razrednega pouka, ki so končali dveletni ali triletni študij na pedagoških šolah, in učitelji, ki so končali štiriletni študij na fakulteti, vsem pa se prizna stopnja na ravni *baccalareusa*! To bo izzvalo vrsto nesporazumov zaradi fluktuacije akademsko izobraženih učiteljskih strokovnjakov, ki bodo želeli svoje prej pridobljene diplome nostrificirati v drugih državah.

Triletni strokovni študij za vzgojitelje predšolskih otrok po bolonjskem modelu je že končala prva generacija študentov in pridobili so naziv »vzgojitelj predšolskih otrok (*baccalareus*)«. Nekateri med njimi želijo nadaljevati strokovno izpopolnjevanje oziroma študiranje, vendar za zdaj ni nobenega študija, na katerega bi se lahko neposredno vpisali. Fakultete, ki organizirajo ta študij, pripravljajo enoletni ali dveletni specialistični študij za vzgojitelje predšolskih otrok. Študenti kažejo največ zanimanja za področje zgodnjega učenja tujih jezikov in zgodnjega seznanjanja otrok z informacijsko tehnologijo. Tudi glede tega so težave zaradi sorodnih študijev na fakultetah v sosednjih državah, na katerih lahko pridobijo naziv »profesor predšolske vzgoje« (Sarajevo, Mostar, Sombor). To ustvarja precejšnjo zmedo med hrvaškimi študenti in ostalimi državljani, ki vztrajajo pri izenačevanju priložnosti za visokošolsko izobraževanje na tem področju. Ni še povsem jasno, kako bo ta problem rešen.

Prehod na bolonjski model organizacije fakultetnega študija bi moral prispevati k izboljšanju kakovosti in učinkovitosti študiranja. Vendar pa je število univerzitetnih asistentov in učiteljev ostalo isto, na univerzitetni študij pa prihaja večje število študentov. Tako

razmerje med številom učiteljev in številom študentov ni niti malo ugodnejše glede na prejšnja leta. Univerzitetni profesorji imajo še vedno predavanje za 200 študentov ali več hkrati ali pa imajo na teden po 10 in več ur predavateljskega dela. Mnogi univerzitetni učitelji delajo na več fakultetah na Hrvaškem, včasih celo več kot 20 ur na teden.

Sklep

Vsekakor zasluži šolski sistem Republike Hrvaške večje zunanje in notranje spremembe, kot so sedanje ali kot so bile tiste v preteklih osemnajstih letih. Tudi najnovejši Zakon o vzgoji in izobraževanju v osnovni in srednji šoli (2008) predvsem opisuje sedanje stanje, ne da bi anticipiral spremembe, ki bi kratkoročno ali dolgoročno lahko prinesle opaznejši dvig kakovosti na vseh stopnjah vzgoje in izobraževanja, ki jih zadeva, to pa pomeni dvanajst let šolanja otrok in mladine.

Predvsem je treba prestrukturirati začetno stopnjo obvezne šole, t. i. primarno izobraževanje, in rešiti dileme v zvezi s prehodom iz sedanje osnovne šole na drugo stopnjo sekundarnega izobraževanja (z 2. stopnje ISCED na 3. stopnjo).

Prikazani problemi, povezani s kompetentnostjo učiteljev za delo v sekundarnem izobraževanju (2. stopnja ISCED) in na drugi stopnji sekundarnega izobraževanja (3. stopnja ISCED), prav tako pomenijo zapletene točke v šolskem sistemu. Razmišlja se namreč o možnosti izdelave ločenih programov za šolanje predmetnih učiteljev za stopnjo ISCED 2 in za stopnjo ISCED 3, kot je že bilo pred štiridesetimi leti! Na Hrvaškem ima čedalje več osemletnih osnovnih šol premalo učencev (250 do 300 učencev od 1. do 8. razreda), da bi lahko zaposlili predmetne učitelje za polni delovni čas, še posebno učitelje fizike, kemije, likovne vzgoje ali glasbene vzgoje. Učitelji, ki so študirali enopredmetni študij na pedagoških fakultetah, so v osemletnih osnovnih šolah čedalje manj potrebni, razen za predmeta matematika in materni jezik, za katera je načrtovano večje število ur pouka.

Med strokovnjaki in politiki potekajo velike razprave o modelu podaljšanja obveznega šolanja in o kompetencah pedagoških fakultet za šolanje učiteljev za različne stopnje obvezne šole.

Ne smemo prezreti pomembnih sprememb v notranji organizaciji pouka v osnovnih in srednjih šolah, ki so jih povzročile nove teoretične usmeritve pedagogike in pedagogov, te pa je prinesla nova literatura s področja pedagogike in didaktike, ki jo založniki ponujajo hrvaškemu pedagoškemu trgu (npr. knjige Burke Walsh 2001; Glaser 2005; Marzano 2006). Pod vplivom teh knjig so začeli tudi hrvaški avtorji ustvarjati novo znanstveno literaturo s področja pedagogike in šolstva, ki je razbremenjena prejšnje socialistične pedagogike in pedagogov (glej npr. Matijević 1999; Matijević 2004; Previšić 2007). Nastali so novi časniki, ki objavljajo izsledke raziskovanja in novih metodičnih scenarijev pri pouku, ki so, glede na jugoslovansko pedagogiko in šolsko prakso, bistveno drugačni (glej časnike *on-line* na naslovu: <http://hrcak.srce.hr/>!).

Literatura

- Burke Walsh, K. (2001), Kurikulum za prvi razred osnovne škole: Stvaranje razreda usmjerenog na dijete. Zagreb: Udruga roditelja „Korak po korak“.
- Glaser, W. (2005). Kvalitetna škola – škola bez prisile. Zagreb: Educa.
- Marzano, R. J. (2006). Nastavne strategije. Zagreb: Educa.
- Matijević, M. (2001). Alternativne škole. Zagreb: Tipex.
- Matijević, M. (2004). Ocjenjivanje u osnovnoj školi. Zagreb: Tipex.
- Mijatović, A. (ur.) (1999). Osnove suvremene pedagogije. Zagreb: Hrvatski pedagoško-književni zbor.
- Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i opće obvezno obrazovanje u osnovnoj i srednjoj školi. Dostupno na <http://public.mzos.hr/Default.aspx?sec=2685> (17. 1. 2009).
- Nastavni plan i program za osnovnu školu (2006), Zagreb: Ministarstvo znanosti i obrazovanja. Dostupno tudi na www.mzos.hr (12. 1. 2009).
- Pregled postignuća 2004.–2007. (2007). Zagreb: Vlada Republike Hrvatske, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa. Dostupno na <http://public.mzos.hr/Default.aspx?sec=3135> (14. 1. 2009).
- Previšić, V. (ur.) (2007). Kurikulum: metodologija, sadržaj, struktura. Zagreb: Školska knjiga.
- Rajić, V. (2008). Private and alternative primary schools – a response to the needs of the knowledge society. V: Pedagogy and the knowledge society (Book 1), Zagreb: Učiteljski fakultet, str. 323–331.
- Strategija za izradbu i razvoj nacionalnoga kurikuluma za predškolski odgoj, opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje (2007). Zagreb: MZOS. Dostupno tudi na <http://public.mzos.hr/Default.aspx?sec=3135> (13. 1. 2009).
- Strugar, V. (ur.) (2002). Koncepcija promjena odgojno-obrazovnog sustava u Republici Hrvatskoj. Zagreb: MZOS.
- Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (2008). Zagreb: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa. Dostupno na www.mzos.hr (12. 1. 2009).
- Web portal za hrvatske znanstvene časnike
<http://hrcak.srce.hr/> (10. 1. 2009).
- Hrvatska znanstvena bibliografija
<http://bib.irb.hr/> (10. 1. 2009).
- Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta
www.mzos.hr (10. 1. 2009).

CONTEMPORARY REFORM TRENDS IN THE CROATIAN EDUCATION SYSTEM

Milan Matijević

Summary – Ever since the Republic of Croatia achieved independence, there have been no significant changes in the education system. The efforts of some education ministers to reform compulsory education or parts of the school system have not borne fruit because no agreement could be reached within the highest legislative body of the state (Parliament). The only visible changes have been those made in the higher education system, with the introduction in 2005 of what is known as the Bologna model of study. Compulsory education still lasts only eight years, and this type of schooling, just as has been the case in the last 50 years, is still called basic education. Ministers of education have attempted to initiate various projects with a view to introducing internal changes in education, but due to different assessments of the validity of these changes, or due to disagreements concerning the choice of change strategies, the expected results have not seen the light of day.

Key words: education system, basic education, compulsory education, higher education, vocational education, private schools, Croatia